

A Kárpát-medence könyves műveltsége 3

Körmendy Kinga

Kodikológia és művelődéstörténet 5

Sarbak Gábor

A magyarországi kódextörédek kutatása 10

Monok István

Könyvtárak és könyvolvasás 17

Szabó Béla

Jogászaink olvasmányai a kora újkorban 23

Varga András

Orvosaink olvasmányműveltsége a 17. században 35

Domokos György–Hausner Gábor–Veszprémy László

Eruditio militaris 40

Farkas Gábor Farkas

Számítógépes adatbázisok az Egyetemi Könyvtár legrégebbi állományából 48

Keveházi Katalin–Varga András

Régi könyvek számítógépes feldolgozása a JATE Központi Könyvtárban 57

Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa

A szövegtani kutatás diszciplináris környezete 63

Török Tamás

A tanulói érdeklődés alakulása Esztergom iskoláiban 72

Nagy József

Személyiségfejlődés és nevelés 83

Vastagh Zoltán

Facilitátorok és mentorok 94

Fábián László

Vagyok én az én időm? 98

Tarján Tamás

Madártan 102

Jákfalvi Magdolna

Egy színház a világ 106

György Lajosné

A félrevezetés könyvei 110

Honffy Pál

Az esztétika átrendezése 116

Varga Gábor

Népoktatás Alsóvadászon 120

iskolákultúra

97/5

Kerényi A. Ödön

A magyarországi közcélú villamosenergia-szolgáltatás
története 121

satöbbi

Satöbbi 131

melléklet

Jean Baudrillard

Víruselmélet

Sebők Zoltán

Kulturális virológia

A Kárpát-medence könyves műveltsége

Az írásbeliség, a könyv, a könyvtár és az olvasás a Kárpát-medencében 1750-ig

Az oktatás egyik ránkmaradt és mindig is jelenlévő kérdése az, hogy a továbbhagyományozandó ismeretek közül melyek azok, amelyek elhagyhatóak, melyeknek kell helyet adni az újabb, korszerűbbnek mondott tudásanyagnak. És ez a kérdés korántsem elméleti, legalábbis nem szabad elméletivé süllyeszteni. Azért nem, mert a megoldást – mit adunk tovább – nem elméleti síkon kell megtalálnunk.

Napjainkban minden nemzeti kultúrának szembe kell néznie az információs technológiák gyökeres megváltozásával, és azokkal a jelenségekkel, amelyek ezt a változást a művelődés, az oktatás területén kísérik. Számos tanácskozás, valamint könyvek és tanulmányok sora foglalkozott már ezzel a kérdéssel. Ezek, nagyjából az elméleti eredményektől függetlenül, az oktatás valamennyi szintjén a képzési tervek folyamatos átalakításával próbáltak alkalmazkodni a civilizáció (és nem a kultúra) diktálta változásokhoz. Ezt tesszük mi is egy olyan országban, olyan régióban, ahol a művelődésnek, az oktatásnak és általában az emberek műveltségének erős történelmi kötődései vannak, és ezek a kötődések a napi tevékenység szintjén aktívan megnyilvánulnak. Leegyszerűsítve a kérdést, azt mondhatjuk, hogy kulturált, de nem civilizált országban élünk, olyanban, amelyet hasonlóak vesznek körül. Igaz, pontosan ezekben az országokban maradt el a saját történelem és a műveltségtörténet tényleges megismerése: minden kísérlet ellenére sem volt pozitívista korszaka a magyarországi tudományosságunknak. Nem ismerjük országgyűlésünk végzéseit, nem ismerjük történelmünk szereplőit, nem ismerjük a nyomtatásban soha meg nem jelent irodalmunkat és még sorolhatnánk a fehér foltokat. Az ezredvég azonban ránk kényszeríti a civilizáció számos előnyét és hátrányát. Úgy tűnik, nagy lépésekkel közeledünk afelé, hogy kultúránkat elveszítjük és civilizálatlanok maradunk.

Számos kutató- és oktatóműhely szakemberei küzdenek a még lehetséges középút megtalálásával. A történelmi ismeretek kiszorulását az oktatási rendszerből némileg ellensúlyozza, ha a történelmi jellegű kutatás és az ezekre alapuló oktatás (annak bármely szintjén) módszereiben, kérdésfeltevésében alkalmazkodik a jelenkor technológiájához.

A következő tanulmányok történelmi párhuzamot kínálnak. Annak a kornak egyes jelenségeit írják le a könyv- és olvasmánytörténelmi kutatások bemutatásán keresztül, amely maga is átélte egy, a napjainkban tapasztaltnal azonos mértékű információrobbanást, és ezzel párhuzamosan átélte az információs technológia megváltozását is. Sok nemzet – már jelentős mértékben feltárta azokat a forrásokat, amelyek alapján megírta a saját könyves művelődéstörténetét. Mi itt Magyarországon most tesszük ezt, úgy, hogy a vizsgált korról tudjuk: az akkori művelődéstörténelmi egység nem az akkori politikai Magyarország volt, hanem a Kárpát-medence. Kutatásaink eredményeinek közlésekor tehát általában Magyarország helyett Kárpát-medencét mondunk, mert ez az az alap, amelyről kiindulhatott a már sok eredményt hozó együttműködés a mai Kárpát-medencében élő népek kutatói között.

A tanulmányok többsége előadásként hangzott el az ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékén a *Nyitott napok* sorozat keretében, a Magyar Könyvtáros Egyesül-

let Társadalomtudományi Szekciója által szervezett régi könyves konferencián, illetve a Szegeden, a JATE és JGYTF több intézményében – JATE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék, JATE Központi Könyvtár, JGYTF Művelődéstörténeti Intézet Könyvtártudományi Tanszék – rendezett kerekasztal-beszélgetéseken.

A Kárpát-medence könyves műveltségének magyarországi kutatása természetesen sokszínűbb, mint ahogy azt az itt következő tanulmányok bemutatják. Kimaradt innen a könyvkiadás és a könyvkereskedelem története, és ugyanígy az illusztráció- és kötetstörténet kérdései. Talán alkalmunk lesz egy hasonló válogatást szentelni ezeknek a kérdéseknek is.

A kéziratos könyvekre vonatkozó két tanulmányt (*Körmendy Kinga, Sarbak Gábor*) egy olyan blokk követi, amely jelentős mértékben a Szegeden, az elmúlt másfél évtizedben feltárt olvasmánytörténeti forrásanyagon alapszik (*Monok István, Szabó Béla, Varga András, Domokos György, Hausner Gábor, Veszprémy László*). Ez a forrásanyag az egyes tanulmányok tanulsága szerint is kiegészül a nyomtatott könyvek kéziratos bejegyzéseinek kutatásával felszínre került adatokkal. Ez utóbbi kutatási területet szervezett módon sajnos senki sem fogja össze, ugyanakkor sok helyen folynak ilyen irányú munkálatok. Tanulmánycsokrunk utolsó két darabja (*Farkas Gábor Farkas, valamint Keveházi Katalin és Varga András dolgozata*) a civilizáció és a kultúra gyümölcsöző találkozására. A számitógép alkalmazása a régi könyvanyag feltárásában, a történeti adatok kezelésében nem csupán kényelmi szempontból történik, mivel ez a feldolgozás során a kutatót olyan kérdések elé állítja, amelyek ezen eszköz nélkül soha nem fogalmazódtak volna meg.

M. I.

Irodalom

- A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849-ig.* Szerk.: KOVÁCS MÁTÉ. Bp. 1963. (Nemzeti Könyvtár). Szelle Béla bibliográfiájával.
- CSAPODI CSABA–CSAPODINÉ GÁRDONYI KLÁRA: *Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt I–III.* Bp. 1988–1994. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei 23., 31., 33.)
- CSAPODI CSABA–TÓTH ANDRÁS–VÉRTESY MIKLÓS: *Magyar könyvtártörténet.* Bp. 1987.
- CSAPODI CSABA: *The Corvinian Library.* History and Stock. Bp. 1973. (Studia Humanitatis I.)
- DANKANITS ÁDÁM: *XVI. századi olvasmányok.* Bukarest 1974.
- GULYÁS PÁL: *A könyv sorsa Magyarországon I–III.* Bp. 1960–1961.
- HOFFMANN EDIT: *Régi magyar bibliofilek.* Bp. 1929. Hasonmás kiadás WEHLI TÜNDE kiegészítéseivel: Bp. 1992. Mutató a kötethez: *Ars Hungarica*, 1995, 3–24. old.
- JAKÓ ZSIGMOND: *Írás, könyv, értelmiség.* Bukarest 1976.
- KELECSÉNYI GÁBOR: *Múltunk neves könyvgyűjtői.* Bp. 1988.
- Középkori kódexeink feltárása és megóvása.* *Ars Hungarica*, 1989. 1. sz.
- MONOK ISTVÁN: *XVI–XVII. századi olvasmánykultúránk.* Magyar Könyvszemle, 1988. 78–82. old.
- MONOK ISTVÁN: *A könyv- és könyvtártörténeti kutatások helyzete és finanszírozása. A szegedi könyvtártörténeti kutatások 1980–1995. (Esettanulmány).* Könyvtári Figyelő, 1996. 1. sz., 23–29. old.
- NEMÉNYI LÁSZLÓ: *A magyar könyvtörténetírás irodalma. Ajánló bibliográfia.* Székesfehérvár 1976.
- Régi könyvek és kéziratok.* Összeáll.: PINTÉR MÁRTA. Bp. 1974.
- SZARVASI MARGIT: *Magánkönyvtárak a XVIII. században.* Szerk.: SZELESTEI NAGY LÁSZLÓ. Bp. 1989. (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai. Új sorozat 3. kötet.)
- Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról.* Szerk.: SZELESTEI NAGY LÁSZLÓ.
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY: *„Mivelhogy magad írást nem tudsz...”* Bp. 1996.